№ 55 ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 19 **1890** ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 19 № 55

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Անգործ մնացածներ. Ռուսաց թատրոն. Նամակ Աղստաֆայից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարսից շահը և Պարսկաստան. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ԲՈՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սուրմալու գաւառի տնտեսական դրութիւնը.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳՈՐԾ ՄՆԱՑԱԾՆԵՐ

Հէնց որ ամառը մօտենում է, կովկասի զանազան կողմերից և նոյն իսկ Ռուսաստանից սկըսվում է գործ որոնող երիտասարդների և անպաշտօն մնացածների մի ահագին հոսանք դէպի Թիֆլիս՝ դէպի կովկասի մայրաքաղաքը: Եւ ահա այս րօպէիս Թիֆլիսում ահագին լեգէօն են կազմում այն մարդիկ, որոնք գործ են ուզում, բայց գործ չը կայ, որոնք պաշտօն են որոնում, բայց պաշտօն տալող չը կայ:

Այդ երևոյթը ցաւալի տպաւորութիւն է թողնում մանաւանդ այն պատճառով, որ այդ անգործ մնացածները գլխաւորապէս ինտելիգենտ ոյժեր են, և ուրեմն պիտանի ոյժեր մեր հասարակութեան համար:

Մենք շատ հեռու ենք այն սխալ և անհիմն կարծիքից, թէ ինտելիգենտ տարրը այնքան շատացել է մեր մէջ, որ այլ ևս իր ոյժերի գործադրութիւն չէ գտնում, և որ դրանց պարապ, անգործ մնալը ապացոյց է այդ կարծիքի: Բոլորովին ոչ: Եթէ ինտելիգենտ տարրը, և զանազան մասնագիտութեան ներկայացուցիչները գործից դուրկ են մնում, եթէ դրանց առաջ փակվում են ամեն տեսակ պաշտօնների դռները, դրա պատճառը պէտք է որոնել հասարակական ուրիշ հանգամանքների մէջ,—որոնց մասին մենք այս անգամ խօսելու դիտաւորութիւն չունենք:

Մեր դիտաւորութիւնն է միայն կրկին անգամ յիշեցնել այն հիմնաւոր միտքը, թէ մեր ինտելիգենտ երիտասարդութիւնը զուր է խմբվում Թիֆլիսում, զուր է վազում դէպի մեծամուռ Թիֆլիսը, մինչդեռ անհրաժեշտ Թիֆլիսից դուրս՝ գաւառներում ահագին պէտք կայ ամեն տեսակ մասնագէտների և ընդհանրապէս ինտելիգենտ տարրի:

Թիֆլիս է գալիս աւարտած ուսանողը, Թիֆլիս է վազում անգործ մնացած գիւղատնտեսը, դէպի Թիֆլիս է շտապում անպաշտօն վարժապետը, վերջապէս Թիֆլիսի վրա են դնում իրանց յոյսը և աւարտած իրաւաբանը, բժիշկը, ֆինանսիստը, մինչդեռ այդ ոյժերի գործադրութեան լայն ասպարէզը գաւառներն են, փոքրիկ քաղաքներն են, որոնց կեանքը,—մեծ ամօթ,—մինչև այժմ էլ սիրել չը կարողացան մեր ինտելիգենտ երիտասարդները, դէպի որոնց այդ մարդիկ վերաբերվում են միմիայն վերացական, և կեղծ սիրով....

Եթէ դէպի գաւառական կեանքը և դէպի ժողովուրդն ունեցած այդ սէրը *կեղծ* և *վերացական* չը լինէր, եթէ մեր երիտասարդութիւնը միայն *վէպերի նկարների* մէջ չը սիրէր բուն ժողովրդին, այն ժամանակ անկասկած գաւառները այնքան էլ *դժոխային* չէին երևայ նրան, և նա գաւառներից և ժողովրդից չէր փախչի դէպի մեծ քաղաքները....

Ժողովրդի մէջ գործելու համար պէտք է ժողովրդական մարդ լինել, պէտք է ժողովրդի ցաւերը և պէտքերը հասկանալ: Իսկ մենք չունենք *ժողովրդական երիտասարդութիւն*, այլ դրա փոխարէն ունենք *կաբինետային* երիտասարդութիւն, որը ընդունակ է երկար տարիներ իր ոյժերը վատնել մեծ քաղաքներում, և սենեակներում կամ զանազան սրճարաններում ու գրօսավայրերում նստած մեծ մեծ խօսել, աջ և ձախ քննադատել, հիացմամբ կրկնել այս և այն գրողի ցիտատները և միշտ երևակայել, որ ինքը այժմ ոչինչ չէ շինում, բայց ապագայում մեծ գործեր պիտի կատարէ, Մեսիա պիտի հանդիսանայ... Անցնում են տարիներ, գալիս է և այդ *ապագան*, և նախկին մեծամիտ ինտելիգենտ երիտասարդները՝ մէկը մի չաղ պաշտօն վերցնելով, միւսը մի հարուստ աղջկայ հետ ամուսնանալով՝ իրանց քէֆի յետևից են ընկնում, յուսահատութիւն ներշնչելով իրանց ետևից եկողներին....

Ժողովրդի համար գործել ցանկացողը ժողովրդական մարդ պիտի լինի, և ոչ թէ *կաբինետային* մարդ: Եւ քանի որ մեր երիտասարդութիւնը ժողովրդով կը ոգևորվի միմիայն գրքերում և կաբինետային խօսակցութիւններում, մենք միշտ դժբաղդութիւն կունենանք մեծ քաղաքներում խմբված տեսնելու հիասթափված, անգործ մնացած, և իրանց ոյժերը ունայն տեղը վատնող բազմաթիւ երիտասարդներ....

Խ. Մ.

ՌՈՒՍԱՑ ԹԱՏՐՈՆ

Պետերբուրգի կայսերական թատրոնի դերասանուհի տիկին Սավինա այժմ Թիֆլիսումն է և քաղաքային թատրոնում իր հետ բերած խմբի մասնակցութեամբ ներկայացումներ է տալիս: Ինչպէս յայտնի է, նա այստեղ խաղում էր մեծ աջողութեամբ 1887 թուի գարնանը և այն ժամանակից գրաւեց հասարակութեան համակրութիւնը: Նոյն համակրութիւնը նա վայելում է և իր ներկայ թատրոնական ճանապարհորդութեան ժամանակ: Մինչև այժմս նրա տուած երկու ներկայացումների ժամանակ թատրոնը կատարելապէս լի էր և հասարակութիւնը վարձատրում էր շնորհալի հիւրին բուռն ծափահարութիւններով և նուէրներով: Մինչև այժմս խաղացել են՝ մայիսի 16-ին Սուվորինի «Տատիանա Րէպինա» դրաման և մայիսի 17-ին Վ. Կրիլովի «Сорванецъ» և Ն. Գնեդիչի «Ժենիա» կոմեդիաները:

«Տատիանա Րէպինան» անցեալ տարի առաջին անգամ երևալով, մեծ աղմուկ յարուցեց թէ ռուս լրագրութեան և թէ հասարակութեան մէջ, որը կարելի էր բացատրել հեղինակի անձնաւորութեամբ: Սուվորին, որը մինչև այդ ժամանակ յայտնի էր իբրև հրապարակագրող, յանկարծ վճռել էր դրամատուրգ դառնալ: Իրաւունք կար սպասել, որ այն մարդը, որը օրէնքներ էր տալիս հեղինակներին, ինքն էլ մի քիչ կօգտվի այդ օրէնքներից, բայց այդ յոյսը միանգամայն ի դերև ելաւ: Տաս տարի առաջ, ներկայացման ժամանակ, բեմի վրա, անյոյս սէրից, իրան թունաւորում է մի ժամանակ Ռուսաստանում յայտնի գաւառական դերասանուհի Կադմինա: Սուվորին առնում է այդ բացառական դէպքը և գրեթէ առանց փոփոխելու առաջարկում հասարակութեան: Գործող անձինք բոլորն էլ թոյլ են և անգոյն և հանդիսականը չէ կարողանում հասկանալ, թէ ինչ են ներկայացնում նրանք: Իր բերանով ոչ ոք չէ խօսում. բոլորն էլ կրկնում են «Новое Врем.» լրագրի վաղուց ամենքին յայտնի առաջնորդողները, իսկ գլխաւոր հերոսուհու, Րէպինայի դրութիւնը մի քիչ անհասկանալի է ուրիշ տեսակէտից: Սուվորին, որին երբէք չէր կարելի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍՈՒՐՄԱԼՈՒ ԳԱՒԱՌԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրագործ ժողովուրդը բաղդաւոր և ապահով կարող է լինել այն ժամանակ, երբ ունի բաւարար հող և տարուց տարի պարարտացնելով այդ հողը՝ ստանում է բաւականաչափ արդիւնք: Եթէ երկրագործը բաւարար հող չունի, առատ բերք ստանալու և ապահով ապրելու համար պէտք է գիտենայ հողի պարարտացնելու եղանակը, ճանաչէ իւրաքանչիւր բերքի սիրած հողը և ըստ այնմ աշխատէ:

Ինչպէս շատ տեղերի հայ երկրագործները, նոյնպէս և Սուրմալու գաւառի երկրագործները դաշտերը պարարտացնում են մոխրով: Պարարտացումը կատարվում է հետևեալ ձևով. նախ վարում են դաշտը, յետոյ գիւղից սայլերով կրած մոխիրը ցրվում են վարած տեղի վրա: Սովորաբար այդ գործողութիւնը կատարվում է աշնանը, երբ գիւղացիք աւելի ազատ ժամանակ ունեն: Մոխիրը ցրվում են դաշտերի վրա 3—4 տարէնը մի անգամ: Գարնանը նորից վարում են և ցանում բամբակ, քնջիթ, կամ բոստան են ցանում, կամ թէ աշնանը մոխիրը ցրվելուց յետոյ թողնում են մինչև յաջորդ աշունք, երկրորդ անգամ վարում են և ցորեն ցանում: Ջրարբի-դաշտային հողերը աշնանն են ցանում. իսկ անջրդի տեղերում—սարերում ցորենը գարնանն են ցանում: Չը մոռանանք ասել, որ պարարտացնում են միայն այն հողերը, որոնք ցանվում են, իսկ չը ցանվող—*ղընա*, ճահճային և աղի (շոռաքեաթ) հողերը բերրիացնելու համար ոչինչ միջոց չը գիտէ գիւղացին:

Սուրմալուն ունի մի քանի հարիւր դեսեատին ղընա, շոռաքեաթ և այլ անպտղաբեր հողեր:

Ցանելու հողը, համեմատած ազգաբնակութեան հետ, շատ քիչ է, այնքան քիչ, որ ժողովուրդը առատ տարին հազիւ կարողանում է իր տնային ամենաանհրաժեշտ պէտքերը հոգալ: Միջին թւով իւրաքանչիւր նաբարին-անդամին հազիւ թէ ընկնում է 1—$1\frac{1}{2}$ սոմարէն-տեղ: Սոմարէն-տեղը այն տարածութիւնն է, որի վրա ցանվում է մի սոմար կամ 3 պուդ ցորեն և մօտաւորապէս հաւասար է $\frac{1}{4}$ դէսեատինի:

Եթէ ենթադրենք 7 հոգուց բաղկացած մի գիւղական ընտանիք, որն ունի 12 սոմարէն-տեղ, տեսնենք նա կարօղ է այս հողի եկամուտով ապրել թէ ոչ:

12 սոմարը մօտ 3 դէսեատին է. ընդունենք այդ հողը այսպէս՝ 4 սոմարէն-տեղ այգի է ձըգված, 4 սոմարէն-տեղ ցանում է ցորեն, իսկ մընացած 4 սոմարէն-տեղը—բամբակ:

Սուրմալու գաւառում շատ հողեր կան, որոնք ամեն տարի չեն ցանվում, այլ մէկ տարի ցանելուց յետոյ յաջորդ տարին պէտք է «խամ» թողնել, բայց մենք մեր ենթադրած գիւղացու հողը ընդունենք ամեն տարի ցանվող:

Իւրաքանչիւր սոմարէն-տեղ ցանած բամբակը կարող է տալ 12 պուդ կորզով բամբակ, 4 սոմարէն-տեղից ուրեմն գիւղացին կը ստանայ 18 պուդ կորզով բամբակ. սրանից 2 պուդը չը բացված պիտի համարել. չը բացված—կեղևով բամբակին տեղացիք *լուլ* կամ *քոլա* են ասում: Եթէ մնացած 46 պուդից կորիզը-հունդը դուրս գալու լինենք, հազիւ կը մնայ 12 պուդ զուտ բամբակ, որովհետև հունդը երեք անգամ ծանր է բամբակից:

Այսպէս իմացանք, որ 4 սոմար հողը տալիս է գիւղացուն 12 պուդ վաճառ հանելու բամբակ*), բայց նա այդքան բամբակ չէ վաճառում, ինչպէս շուտով կը տեսնենք:

Ցոյց տանք այն ծախսերը, որ գիւղացին անում է մինչև բամբակը վաճառ հանելու րօպէն:

Չը մոռանանք յիշել, որ մենք հաշւում ենք *վճարած* ծախսերը, իսկ իր և իւրայինների աշխատանքը չենք հաշւում:

1) Նախ քան բամբակ ցանելը պէտք է հողը վարել. իւրաքանչիւր մի սոմար տեղ վարելն արժէ 1 ր. 50 կ. կամ 2 ր. չորս սոմարէն տեղ վարելը կարժենայ 6—8 րուբլի:

2) Բամբակի կորիզը դեռ նոր կանաչած ժամանակ հողը փափկացնում են, որպէս զի կոշտ կտորները փշրվեն և տեղը հարթվի: Երկու շաբաթից յետոյ դուրս է գալիս բամբակի ծառը (չը պէտք է կարծել, որ իսկապէս նա ծառ է, այլ 1—$2\frac{1}{2}$ արշին բարձրութեամբ բազմաթիւ ճիւղերով բոյս է, որի բնի հաստութիւնը մօտաւորապէս մատի հաստութիւնն ունի և բամբակի ծառի հետ զանազան խոտեր: Անպէտք խոտերը դուրս հանելուն ասում են «քաղհան», որը մինչև բամբակի հանելը կատարվում է 3—4 անգամ: Մի սոմար տեղը իւրաքանչիւր քաղհանին կարող են 3 հոգին մի օրում վերջացնել, իսկ 4 սոմարէն-տեղը մի անգամ քաղհանելու համար հարկաւոր են 12 քաղհանաւոր, *) 3 անգամ քաղհանելու համար 36: Բացի հացը իւրաքանչիւր քաղհանաւոր ստանում է օրէնը 15—20 կոպէկ, 36-ը, 15 կոպէկ հաշւելով, կը ստանան 5 րուբլի 40 կոպէկ:

3) Բամբակը բացվելուց յետոյ (այդ լինում է հոկտեմբերի վերջերին) նրան «չանաքում են», այսինքն բամբակը դուրս են քաշում կեղևի միջից: Չանաքն էլ լինում է մի քանի անգամ, որովհետև բոլոր բամբակը միանգամից չէ բացվում, և առաջին չանաքը տեղական բարբառով կոչվում է «փէշխորթ»:

Սուրմալու գաւառում ցանում են երկու տեսակ բամբակ՝ տեղական, որ կոչվում է «ղարաղօզա» և ամերիկական. վերջինիս կեղևը ծառին ամուր կպած լինելու համար բամբակը հանում են միջից, իսկ ղարաղօզան կեղևով են բերում տուն: Կեղևի մէջ բամբակը ասվում է «կորզով»:

Իւրաքանչիւր բամբակատէր չէ կարող իր բամբակը մենակ չանաքել, նա չանաքաւոր է բռնում և տալիս է չանաքածի $\frac{1}{8}$ մասը: Եթէ ենթադրենք, որ ամբողջ բամբակի $\frac{1}{2}$ մասը տէրն է չանաքում, ուրեմն կիսի համար նա տալիս է $\frac{1}{8}$ մասը: Մենք բոլոր բամբակը հաշւեցինք 12 պուդ, կէսը կը լինի 6 պուդ, որը տալիս է չանաքելու ուրիշին. սրա $\frac{1}{8}$ մասը կը լինի $\frac{3}{4}$ պուդ:

4) Բամբակը կորզից բաժանելու համար մեքենայ՝ են գցում—«չրխում են» և վարձ տալիս են 20-ից մէկ: Մնացած $11\frac{1}{4}$ պուդից չրխելուն կը տայ $\frac{1}{2}$ պուդից աւելի:

5) Տան համար մեր ենթադրած ընտանիքը կը վերցնի առնուազն $\frac{3}{4}$ պուդ մանելու, արխալուխի, բարձի մէջ լցնելու և այլ բաների համար:

6) Բացի լուլից կամ քոլայից, մաքուր բամբակ էլ են տալիս պանրի, բրնձի, չամչի, մաստակի և այլ այսպիսի տնային պէտքական և անպէտք բաների: Չրխելու ժամանակ ծառաները դողանում են, յայտնի կերպով վերցնում են իրանց «չամչի համար», որ եթէ այս բոլորը հաշւելու լինենք, ամենաքիչը $1\frac{1}{2}$—2 պուդի կը հասնի: Ասել է, 12 պուդ բամբակը մինչև «չրխին» տալից դուրս գալ և վաճառ հանվելը 3—4 պուդ ոչնչանում է. մնացածը միջակ տարին նա ծախում է պուդը $6\frac{1}{2}$—7 ր.: Եթէ ասենք նա 9 պուդ ծախում է 7 րուբլով, ուրեմն կը ստանայ 63 ր.: Բայց նա 6 րուբլի տուել է վարելուն, 5 ր. 40 կոպէկ քաղհանելուն, ընդամենը 11 ր. 40 կ., որը դուրս գալով բամբակի արժէքից, կը մնայ 51 ր. 60 կ.:

Մենք հաշւել ենք ղարաղօզա բամբակի բերքը. Ամերիկայի բամբակը 1—2 րուբլով թանգ է ծախվում, բայց բերքը համեմատաբար քիչ է լինում, այնպէս որ մի և նոյն տարածութիւն հողից, ըստ ասութեան տեղացիների, համարեա

---

*) Լուլը (չը բացված բամբակը) փռում են արևի տակ, նա բացվում է. բամբակը հանելով կեղևի միջից փոխում են բրնձի, պանրի, մեղրի և այլ տնային պիտոյքների հետ:

*) Քաղհանաւորները սովորաբար լինում են կանայք և աղջիկներ. շատ գիւղերում 3 քաղհանաւորը միասին կոչվում է «մի մարգաւոր», նրա համար, որ բամբակատեղը բաժանված է լինում նեղ ու երկար մարգերի և 3-ը մի մարգի մէջ են քաղհանում: Քաղհանելու գործիքը ուրագի ձև ունի և կոչվում է թազուջակ: Ամեն մարդ չէ կարող թազուջակը բանացնել այնպէս, որ խոտի հետ և բամբակը չը կտրի:

համարել կանանց իրաւունքների պաշտպան, յանկարծ ուզում է Ռէպինայի մահով բողոքել կանանց ներկայ անբնական դրութեան դէմ, և, ի հարկէ, նա դուրս գալով իր համոզմունքների շրջանից, ընկնում է հակասութիւնների մէջ: Այնու ամենայնիւ հիմնական թեման ինքն ըստ ինքեան հետաքրքիր լինելով, մեծ նիւթ է տալիս Ռէպինայի դերը կատարող դերասանուհուն, որից միանգամայն օգտվում է տիկին Սավինա: Տիկինն այնքան ջերմութիւն և խանդոտութիւն է մտցընում իր դերի մէջ, որ միանգամայն դէպի իրան գրաւելով հասարակութեան ամբողջ ուշադրութիւնը, մոռացնել է տալիս դրաման էլ, Սուվորինին էլ, բեմի վրա եղող միւս գործող անձինքներին էլ և մենք մեր առջև տեսնում ենք միայն մի տանջվող կին, որին անկարելի է չը խղճալ և վերջում նրա մահը տեսնելով, չը սարսափել:

Մի քանի խօսք էլ երկրորդ ներկայացման մասին: «Ժէնիա» մի գործողութեամբ կօմէդիան, որքան մեզ յայտնի է, յատկապէս գրված է տիկին Սավինայի համար, և հազիւ թէ ուրիշ դերասանուհի համաձայնվի այդ կօմէդիայի նոյն դերը կատարել: Քսան և երկու տարեկան մի օրիորդ իր համար փեսացու է ընտրում. նրան առաջարկում են մի երիտասարդ, որ աղքատ է և մի ծեր հարուստ գէներալ: Ընտրութիւնն ընկնում է գէներալի վրա: Ահա պիէսայի ամբողջ բովանդակութիւնը: Վարագոյրը բարձրացնելու րօպէին տ. Սավինա պառկած է գահաւորակի վրա. այդ դըրութեամբ էլ նա խաղում է ամբողջ ժամանակ մինչև վարագոյրի ընկնելը: Խօսակցութեան և մանաւոր շարժումների մէջ նա այնքան բնական է, որ պիէսայի անբովանդակութիւնը կատարելապէս աննկատելի է դառնում հանդիսականներին: Նոյն երեկոյ ներկայացրած Կրիլովի «Сорванецъ» կօմէդիան բովանդակութեան կողմից նոյնպէս ոչինչ չէ ներկայացնում, և ինչպէս Վ. Կրիլովի պիէսաների մեծ մասը, յատկապէս գրված է Պետերբուրգի «Ալէքսանդրեան» թատրօնի դերասանների համար ընդհանրապէս և տ. Սավինայի համար մասնաւորապէս, և շատ հասկանալի է, որ տաղանդաւոր դերասանուհին առիթ ունի ցոյց տալ իր ամբողջ ոյժը: Նայած տիկնոջ հասակին, մինչև այսօր երիտասարդ օրիորդների դերում նա անզուգական է. Նրա աշխուժութիւնը անսահման է և այն ուրախութիւնը, որով նա լցնում է հանդիսականների սիրտը, միանգամայն բնական:

Nemo

ՆԱՄԱԿ ԱՂՍՏԱՖԱՅԻՑ

—

Մայիսի 16-ին

Երէկ, կէսօրից յետոյ, Ղազախի գաւառապետի կարգադրութեամբ բոլոր մեր կողմերում մորեխ կոտորող գիւղացիք դադարեցրին աշխատանքները և վերադարձան իրանց տները: Մորեխը արդէն երկու օր է որ սկսել է արդէն թռչել, իսկ գիւղացիք, որոնք գետնի վրա նրան չը կարողացան բոլորովին ոչնչացնել, պարզ բան է որ երկնքում նրա հետ ոչինչ չէին կարող անել:

Որքան էլ թռչող մորեխը մեծ քանակութեամբ լինէր, այնու ամենայնիւ եթէ ի նկատի ունենանք, որ նրա մի հատ թողած սերմից դուրս են գալիս մի քանի տասնեակ այդպիսի մորեխներ, կարելի է առանց կասկածի եզրակացնել, որ առաջիկայ տարումն էլ մենք պէտք է այդ չարիքի հետ առիթ ունենանք կռուելու:

Անդրկովկասեան երկաթուղու թէ բոլոր կայարաններում, և թէ իւրաքանչիւր ճանապարհորդական գնացքի վագօններում կախ է տուած հետևեալ յայտարարութիւնը տեղական լեզուներով, որի հայերէնը շատ սիրուն կերպով գրված լինելով, արտագրում եմ բառ առ բառ:

«Հրատարակումն: Ունելով ի նկատի, որ յաճախ պատահում են անյաջող դիպուածներ մարդկանց, որք երկաթուղւոյ պօեզդի գնացքի ժամանակին թռչում են պօեզդի վերայ և դուրս են թռչում նրանից, երկաթուղւոյ ոստիկանութիւն պարտաւորութիւն է համարում իւրեան հրատարակել և յիշեցնել սովաւ երկաթուղով ճանապարհորդներին այն վտանգն որին նրանք ենթարկվում են չը կատարելով սահմանեալ կանօնները, որոնք արգելում են երկաթուղւոյ շոգեխմբի գնացքի ժամանակին պօեզդի վրայ չը թռչել և դուրս գալ, որից ի հարկէ առաջ են գալիս դառնաշունչ պատահմունքներ:»

Աբ. Աղ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Այս օրերս ԹԻՖԼԻՍ հասաւ յայտնի ռուս դերասանուհի տիկին Ս ա վ ի ն ա և սկսեց ներկայացումներ տալ մեր քաղաքային թատրօնում: Տիկինը յայտնի է մեր Թիֆլիսի հասարակութեանը. մի քանի տարի սրանից առաջ տաղանդաւոր դերասանուհին իր ներկայացումներով հիացում էր պատճառել մեր քաղաքի գեղարուեստասէրներին:

—

Պ. Նիկողայոս Տէր-Ղևոնդեան խնդրում է մեզ յայտնել, որ հեռանալով Թիֆլիսի Կենտրօնական գրավաճառանոցից, նա հիմնելու է այժմ մի առանձին հրատարակչական գրասենեակ: Ընթերցողների ուշադրութիւնն ենք դարձնում «Մշակի» ներկայ համարի վերջին երեսում տպված պ. Տէր-Ղևոնդեանի յայտարարութեան վրա:

—

Պարտաւորութիւն ենք համարում տպագրել այստեղ այն շնորհաւորական գրութիւնների ցուցակը, որոնք ստացվեցան «Մշակի» խմբագրի գրական գործունէութեան 25 ամեակի առիթով և որոնք դեռ ևս չը յիշատակվեցան մեր լրագրում. 1) Մի ուղերձ Գերբենդից 6 օրիորդների ստորագրութեամբ, 2) Մի ուղերձ Երևանի հայ աշակերտներից, 3) Մի բանաստեղծութիւն Թիֆլիսաբնակ Վրթանէս Յակոբեանից, 4) Թիֆլիսաբնակ հայ երիտասարդ վաճառականների կողմից մի գրութիւն, ստորագրված Ա. Մէլիք-Այվազեանց, 5) Ախալցխայից, Յակոբ Մուրադեանցից, 6) Ախալցխայից, Մարիամ Գարաքաշեան Համբարձումեանից, 7) Ախալցխայից, Միսաք Ենգիբարեանցից, 8) Օդէսայից, Ե. Վիրապեանից, 9) Երևանից, Յովհաննէս Տէր-Մարտիրոսեանից մի ուղերձ և մի բանաստեղծութիւն, 10) Օդէսայից, Տ. Ռաշմաճեանից մի գրութիւն, 11) Ախալքալաքից, Բագրատ Պրճիկեանից, 12) Ախալցխայից, Միքայէլ Տէր-Մարտիրոսեանից, 13) Աստրախանից, Յովհաննէս Գէորգեան Կիտայեանցից, 14) Թիֆլիսից, Յովհաննէս Սաեփանեանից, 15) Թիֆլիսից, մի գրութիւն, Մուրադ-Րաֆայէլեան նախկին աշակերտ, կարնեցի Յովսէփ Մէլիքեանից, 16) Մի բանաստեղծութիւն Բիւզանդ Գ. Գասպարեանցից, 17) Մի բանաստեղծութիւն Ջ. Բալուղեանից, 18) Մի բանաստեղծութիւն Ք. Թադէոսեանից, Թէլաւից, 19) Մի բանաստեղծութիւն Սարգիս Յարութիւնեանից, 20) Մի բանաստեղծութիւն Պետրոս Բեբուրեանցից, Ալէքսանդրօպօլից, 21) Վլադիկավկասից մի գրութիւն, ստորագրված Կարապետ Գիջոյեանից, 22) Հին-Նախիջևանից, Արամ Տէր-Մարգարեանցից, 23) Վլադիկավկասից, Մ. Խանազատեանից, 24) Կ. Պօլսից, փաստաբան Շահնազարից, 25) Մի գրութիւն մի անյայտից, ստորագրված՝ շատերից մէկը, երկրպագու Ն. Ն. 26) Ղուբայից, Միրզա Ամիրջանեանից, 27) Մի ուղերձ-ոտանաւոր Սիմֆերօպօլից, ստորագրված՝ Առաքել Անտօնեան Նալբանդեան, 28) Մի շնորհաւորական նամակ Ղազանից, ստորագրված՝ պրօֆէսոր Ս. Եղիազարեանց, բժ. Ս. Տէր-Միքայէլեանց և բժ. Ա. Աղաբաբեանց:

—

Մի տխուր լուր է հասել մեզ ՓՈԹԻՑ: Հայոց հասարակութեանը ծանօթ գնդապետ Ալէքսանդր Մէլիք-Հայկազեան, որը յայտնի էր իր բազմաթիւ բարեգործութիւններով և իր առատ նուէրներով, մայիսի 15-ին յանկարծակի վախճանվեց Փօթիում: Հանգուցեալը յայտնի էր և հայ ժամանակակից գրողներից շատերին, որոնց աշխատութիւնները իր հաշւով էր լոյս ընծայում: Հանգուցեալի թաղումը լինելու է այսօր, մայիսի 19-ին:

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք հանգուցեալ Րաֆֆիի այրից, տիկին Աննա Մէլիք-Յակոբեանից, մի գեղեցիկ և թանգագին ընծայ, այն է հանգուցեալ Րաֆֆիի «Հայ կինը» և «Հայ երիտասարդութիւնը» գրքի նոր տպագրութիւնը, Թիֆլիսի «Արօր» տպարանում տպագրված: Գիրքը ջքեղ կազմ ունի և կազմի ճակատին ոսկեայ տառերով գրված է. «Գ. Արծրունիին, խորին յարգանօք նուիրում է հեղինակի այրին»:

—

Կովկասեան կառավարչապետ իշխան Գօնդուկօվ-Կօրսակօվ, ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգի լրագիրները, այժմ Պետերբուրգումն է գըտնվում, ուր վերադարձել է իր կալուածքից:

—

Մեր խմբագրութեան մէջ ստացվեցան պ. Ալ. Քալանթարի ռուսերէն լեզուով տպագրած երկու բրօշիւրները: Դրանք երկուսն էլ այն զեկուցումներն են, որոնք արված են եղել Պետերբուրգի գիւղատնտեսների ժողովում և Կայսերական Ազատ-տընտեսական ընկերութեան մէջ: Առաջինը վերաբերում է 1889 թւի Կովկասեան ցուցահանդէսի կ ա թ ն ա տ ն տ ե ս ա կ ա ն բաժնին, իսկ երկրորդը խօսում է յատկապէս ա ն ա ս ն ա պ ա հ ու թ ե ա ն մասին: Ի դէպ, չենք կարող կրկին անգամ ցանկութիւն չը յայտնել, որ շատ լաւ կը լինէր եթէ պ. Քալանթար չը զլանար հայոց գըրականութեանն էլ տալ իր մասնագիտութեան վերաբերեալ աշխատութիւնից, մանաւանդ որ գիւղատնտեսական հարցերի մշակութիւնը, մեզ համար էլ հերթական հարց է:

—

Հայր Ալիշանին նրա յիսնամեակի առիթով Թիֆլիսից շնորհաւորական հեռագիրներ են ուղարկել բացի տեղական զանազան խմբագրու-

---

հաւասար արժողութեան բամբակ է ստացվում: Իսկ մեր թւանշաններով եթէ հաշւենք, դարձեալ նոյնը կը ստանանք: Մի սոմար հողից եթէ զարաղոզա ստացվի 3 պուդ, Ամերիկայի բամբակ հազիւ ստացվի $2\frac{1}{2}$. առաջին տեսակը ծախելով պուդը 7 րուբլով կը ստացվի 21 րուբլի, իսկ երկրորդ տեսակը ծախելով $8\frac{1}{2}$ րուբլով՝ կը ստանանք $21\frac{1}{4}$ րուբլի: Ուրեմն որ տեսակ բամբակ էլ ցանելու լինի գիւղացին նոյն արդիւնքը կը ստանայ:

Ընդունեցինք որ 7 հոգուց բաղկացած ընտանիքը ցանում է 4 սոմարէն-տեղ ցորեն, այժմ տեսնենք թէ ստացած ցորենից որքան կը մնայ իրան ուտելու և կը բաւականացնի՞ արդեօք:

Սուրմալու գաւառն ունի զանազան տեսակ հողեր. արգաւանդ, որ կարող է տալ մէկին տասն և երկու, միջակ՝ մէկին 8 տուող և հասարակ՝ մէկին 5 և աւելի պակաս բերք տուող: Ընդունենք միջին թիւն 8. եթէ մէկ սոմար ցորենից ստացվի 8 սոմար, 4-ից կը ստացվի 32 սոմար, կամ 3 խալվար և երկու սոմար, որ հաւասար է 96 պուդ ցորենի:

Ցորենը ցանելու րօպէից մինչև հաց թխելը հետևեալ ծախսերն ունի.

1) Հողը վարելու համար սոմարին պիտի վճարվի 1 րուբլի 50 կօպ., չորս սոմարին՝ 6 րուբլի:

2) Ընդունենք թէ ցորենի ցանելուց յետոյ մինչև հնձելը բոլոր աշխատութիւնն ինքն գիւղացին է անում. նա սոմարէն-տեղ հնձելու համար տալիս է 1 րուբլի, 4 սոմարէն-տեղի համար կը տայ 4 րուբլի:

3) Ամեն գիւղացու վիճակված չէ եղ, գոմէշ ունենալ, որ իր ցորենը կալ տանի, այնտեղից էլ տուն, ուստի շատերը այդ բոլորի համար վճարում են: Իւրաքանչիւր սոմարէն-տեղի ցորենը կալ կրելը, ծեծած ցորենը տուն և յարդը մարագ տանելն արժէ 80 կօպ., չորս սոմար տեղինը՝ 3 րուբլի 20 կօպէկ:

4) Ցիշեալ գաւառի 180 գիւղերից հազիւ $\frac{1}{3}$ մասն արքունական լինի, մնացածը միւլքադարի է. ընդունենք այդ 12 սոմարից $\frac{1}{3}$ մասը արքունական, իսկ մնացածը միւլքադարի: Միւլքադարը վերցնում է բերքի տասներկուերորդ մասը, որին տեղացիք «բահրա» են ասում: Եթէ ցորենն է միւլքադարի հողի վրա, այն ժամանակ 96 պուդից կը վերցնի 8 պուդ: Կը մնայ գիւղացուն 88 պուդ կամ $29\frac{1}{2}$ սոմար:

5) Չը հաշւենք ցորենի մէջ մնացած հողը, «պաճը» (հասկից չը բաժանված ցորեն), «գլուլը» (ցորենի հետ աճող մի տեսակ բոյսի սերմ), ընդունենք $29\frac{1}{2}$ սոմարը մաքուր, ջրաղաց տանելու ցորեն: Չը հաշւենք նոյնպէս ցորենը ջրաղաց տանելու և ալիւրը տուն բերելու համար սայլին տուած վարձը. Ջրաղացպանը աղալու համար վերցնում է 20-ից մէկ, ուրեմն $29\frac{1}{2}$ սոմարից կը վերցնի $1\frac{1}{2}$ սոմար, հետևաբար 7 հոգուց բաղկացած ընտանիքը տարվայ պաշար կունենայ 28 սոմար կամ 84 պուդ ալիւր:

Ցորենի ամբողջ ծախսը եղաւ 13 րուբլի 20 կոպէկ: Այս 13 ր. 20 կոպէկը նա պիտի տայ բամբակի փողից, 51 րուբլի 60 կոպէկից, որ դուրս գալով, կը մնայ 38 ր. 40 կոպէկ:

—

Խօսենք այգու մասին:

Առհասարակ Սուրմալու գաւառում այգիներն անյաջող են. չեն տալիս այն արդիւնքը, ինչ որ ստանում են ուրիշ, խաղողի համար աւելի նըպաստաւոր հող ունեցող գաւառները: Խաղողի որթը սիրում է աւելի աւազոտ և քարքարոտ տեղեր, իսկ Սուրմալուի հողը սևահող է: Ցիշեալ գաւառում յատկապէս այգեպանութեամբ պարապող չը կայ, այլ այգին համարեա տան համար միրգ մատակարարող մի հող է: Շատերը տեսնելով որ այգուց օգուտ չեն ստանում, քանդում են և ցանում են ցորեն, բամբակ, կամ բոստան են շինում: Սուրմալուում խաղողի գինին հասարակ է և այնքան քիչ, որ գինեվաճառները գինին բերում են Աշտարակից և Գառնի-Բասարի մահալից, իսկ այգետէրերը իրանց այգու խաղողից տան համար գինի են պատրաստում: Այգիների մէջ լինում են պտղատու ծառեր՝ տանձենի, խնձորենի, սալորենի և այլն, որոնք ամենաաղքատ ընտանիքի համար միայն կարող են փող աշխատել, այն էլ մի քանի րուբլի միայն: Տանձի, խնձորի լիտրը (12 ֆունտ) իր ժամանակին ծախվում է 6—8 կոպէկ: Ասել է այգետէրը իր այգուց փող չէ վերցնում:

Ասեցինք, որ գիւղացուն մնաց 38 ր. 40 կոպ., բայց դեռ նա էլի հողային ծախսեր ունի: Իւրաքանչիւր սոմարից *) արքունական հարկ, բաղաժ (այգու համար վերցրած հարկ) և գիւղային ծախսերի համար առնում են ամենաքիչը 1 ր. 20 կ., իսկ 12 սոմարից կը վերցնեն 14 ր. 40 կ.: Բայց եթէ տանուտէրը «քարէնոգի» մարդ է, տուրքը հասնում է 17—20 րուբլու:

Այս էլ դուրս գալով բամբակի մնացած փողից (38 ր. 40 կ.—14 ր. 40 կ.) կը մնայ 24 րուբլի:

Այս 24 րուբլով 7 հոգուց բաղկացած մի ընտանիք մի ամբողջ տարի պիտի կառավարվի. 24 րուբլով տան հայրը պիտի հագուստեղէն գնի իր և իրայիններին համար, մաշված վերմակների ու ներքնակների երեսը, աստառ առնի, մէս և ուրիշ տեսակ ուտելեղէն գնի գոնէ տարվայ մէջ մի քանի անգամ:

Այս թւանշաններից յետոյ մենք խօսենք:

Մենք ենթադրեցինք մի ընտանիք այնպիսի հողով, որ Սուրմալու գաւառում մեծամասնութիւնը չունի. իսկ շատ ընտանիքներ բոլորովին զրկված են հողից:

Գուցէ մեզ կը հարցնեն. ապա ցորենից ստացած յարդը, պաճը և այլն ինչ են անում, միթէ չեն ծախում, կամ ցորենից չէ՞ աւելանում որ փոխանակեն իրանց պէտքական ուրիշ նիւթերի հետ:

Ցորենից ստացած յարդը, բամբակից դուրս եկած հունդն ու կեղևը տաւարի համար ամենալաւ կերակուր են և գիւղացին դրանք պահում է նրանց ձմեռվայ պաշար: Իսկ պաճը տանը ծեծում են և հանած ցորենը անճար ժամանակ աղում ալիւր են դարձնում, կամ տալիս են հաւերին:

7 հոգուց բաղկացած ընտանիքը տարէնն առնուազը կուտի $3\frac{1}{2}$ խալվար ցորեն, բայց որովհետև նա քաղհանաւորներին, հնձւորներին, չանաքաւորներին էլ է հաց տալիս, ուրեմն 4 խալվար ցորեն անպատճառ հարկաւոր է:

Մեր վերև բերած հաշւից երևաց, որ գիւղացուն մնաց 28 սոմար, մինչդեռ հարկաւոր է նըրան 40 սոմար ցորեն. ուրեմն նա քաղցած չը մնալու համար պէտք է գնի էլի 12 սոմար ցորեն. մենք արդէն ստացած ցորենն ամբողջովին ալիւր դարձրինք, սերմացու չը պահեցինք, գալ տարի ինչ պիտի ցանի նա, հարկաւ էլի պիտի գնի 4 սոմար ցորեն: Տեղական ցորենն արժէ 18—23 ր., իսկ սարինը 20—27 րուբլի, եթէ նոյն իսկ տեղական ցորեն առնելու լինի, 16 սոմարին կը տայ 30 րուբլի:

Ինքն ըստ ինքեան հարց է առաջ գալիս. որտեղից պիտի տայ գիւղացին գնած ցորենի փողը: 24 ր. արդէն ծախսվել է տնային այլ պէտքերի համար: Ի՞նչ է մնում անել, եթէ ոչ կամ պարտք վերցնել, կամ վերադիրով ցորեն: Ահա հէնց այդ տեղից է սկսվում գիւղացու թշուառութիւնը:

Նախ քան այդ թշուառութեան մասին խօսելը մի թեթև ակնարկ ձգենք անցեալի վրա, տեսնենք թէ հողի հետ ինչպէս են վարվել հները:

(Կը շարունակվի)

---

*) Սոմարը երկու տեսակ է լինում՝ սերմի և ջրերի. առաջին տեսակն այնքան հողն է, որի վրա կարելի է ցանել մի սոմար կամ 3 պուդ ցորեն. երկրորդ տեսակը մէկ ու կէս անգամ մեծ է առաջինից. գիւղական ծախքերը տալիս են ջրերի սոմարով, իսկ մենք այդ ծախսերը վերածեցինք սերմի սոմարի, որովհետև յօդուածիս մէջ այդ տեսակ սոմարով է հաշված ամեն բան:

թիւններից, նոյնպէս և Ներսիսեան դպրոցը և Թիֆլիսի Հրատարակչական ընկերութիւնը:

—

Վաղը, կիրակի օր, մայիսի 20-ին, հայոց դեբասանական խումբը՝ տալու է մի ներկայացում աղնւականների բանկի թատրոնում: Ներկայացման վերջում պիտի լինեն կենդանի պատկերներ՝ Խրիմեան հայրիկ, Ալիշանի երազը և Րաֆֆի:

—

Լսում ենք, որ մայիսի 13-ին, ի պատիւ Ալիշանի յիսնամեակի տուած ներկայացման արդիւնքով, որ յանձնած է Թիֆլիսի «Հրատարակչական ընկերութեանը», պէտք է տպագրվի հ. Ալիշանի աշխատութիւններից մէկը:

—

Թիֆլիսի Միքայէլեան փողոցը առաջադիմում է. երբեմն Թիֆլիսի այդ ծառազարդ փողոցը այժմ հարստանում է այնպիսի չքնաղութիւններով, որտեղ տիրում է «զարեջուրը, գինին և խորոված:» Երեկոյեան ժամը 5-ից սկսած մինչև գիշերվայ ժամը 5-ը Մուշտայիդի մօտերքը այնպիսի աղմուկ և հարայհրոց է տիրում, որ կարծէք ամբողջ Թիֆլիսը այդտեղ է հաւաքված: Ի՞նչ են անում այդտեղ այդ զանազանադոյն մարդիկ և կանայք,—նրանք խմում են և ուրախանում: Այդ է մեր ամբոխի միակ զւարճութիւնը....

—

Կ. Պօլսից մեզ գրում են, որ Աշըգեան պատրիարքը վերջին ժամանակներս մի քանի հարցերում այնպիսի դիրք է բռնել, որ արժանի է կատարեալ համակրութեան: Անգլիական լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւնները այդ մասին Կ. Պօլսի այժմեան պատրիարքին արժանի են դարձնում ժողովրդական անկեղծ սիրոյ: Ցանկանում ենք, որ Աշըգեան երբէք չը շեղվի այդ համակրելի ուղղութիւնից:

—

Մեր յայտնի և անյայտ բանաստեղծները քանի գնում կորցնում են իրանց ոյժը. նոյն իսկ Գէորգ Բարխուդարեան, որի գրիչը տուել է մի շարք գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ, Ալիշանի յիսնամեակի առիթով այս օրերս գրած իր մի ոտանաւորով, որ կարդացվեց մայիսի 13-ի ներկայացման ժամանակ, հրաժարվեց մեզ,—Բարխուդարեանի այդ բանաստեղծութիւնը այնքան աջող չէ:

—

Մեզ խնդրում են յայտնել որ վաղը, կիրակի, մայիսի 20-ին, առաւօտեան 10 ժամից սկսած՝ ԹԻՖԼԻՍԻ Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան կար ու ձևի դպրոցում կը ծախվեն դպրոցի աշակերտուհիների ձեռագործները: Դպրոցը գտնվում է Սերգիևսկայա փողոցում, տուն № 19:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԸ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Անցեալ տարի պարսից շահի անձնական բժիշկ, դոկտոր Թոլոզան, Մարսէլով անցնելիս, նրա հետ տեսնվել է Մարսէլի ֆրանսիական մի լրագրի խմբագիրը, որին այդ բժիշկը հետաքրքրական տեղեկութիւններ է հաղորդել: Արտասահմանի հայոց լրագիրները առաջ են բերում այդ թերթի մէջ տպագրված մի յօդուածից մի քանի տեղեկութիւններ:

1858 թուին Շահը ֆրանսիական կառավարութենէն զինուորական բժիշկ մը խնդրելով, պ. Թոլոզան այդ պաշտօնի կոչուեցաւ և այդ օրէն ի վեր նա Պարսկաստան կը բնակի, նոյն ինք վեհապետին անձնական բժիշկն լինելով, պաշտօն մը, որ նստողական կեանք մը վարել չը թողուր:

Նասրէդին Շահը որսորդութեան ու ձիավարութեան սիրահար և հակառակ իր 59 տարիներին՝ թէ մաքով, թէ մարմնով շատ աշխոյժ լինելով, տարւան ինն ամիսները կը ճանապարհորդէ կամ իր երկրի մէջ՝ վրանի տակ և կամ Եւրոպայի մէջ: Ձմեռը շատ անգամ նա վրանը բարձրացնել կուտայ մէկ մէթր իջած ձիւնի վրա. մէկ չաբաթէն աւելի մի և նոյն տեղը չըմնար երբէք և իր հետ կը տանի նաև իր բժիշկը, իր տան պարագայները և իր 40 կիներին մեծ մասը:

Իսկ ղաւակը շատ տարբեր է հօրմէն, թերևս իր կամքին հակառակ: Այս իշխանը որ այժմ 37 տարեկան է և Դավրէժի նահանգը կը կառավարէ, երբէք իր հօր քով չը գտնուիր և վերջերս իշուր խնդրեց Շահէն որ թոյլ տայ իրեն Փարիզ երթալ, ցուցահանդէսը տեսնել. անօգուտ էր իր խնդիր, ինքը պիտի չը կրնայ ճանապարհորդել քանի որ տակաւին գահաժառանգ է միայն:

Երեսուն և մէկ տարիներէ ի վեր բոլոր առաւօտ, բժիշկը վեհապետին կը կարդայ մի ֆրանսերէն լրագիր, «Տէպա», «Թան», «Ֆիկարօ և երբեմն ալ» Բըլթի Մարսէյեզ, զոր Թէհրանի մէջ պ. Պօթէն կընդունի. վերջինս 10 տարիէ ի վեր նաւային ճարտարապետութեան պաշտօն կը վարէ:

Այսպէս, Շահը բաւական ծանօթ է ֆրանսերէն լեզուին, սակայն միայն վերջին ճամբորդութեան մէջ այդ լեզուով խօսեց Ռուսիոյ, Ալմանիոյ և Անգլիայի վեհապետներին հետ, ինչպէս նաև ի Ֆրանսա: Թէհրանի մէջ 3000 անձ կան որոնք ֆրանսերէն խօսել գիտեն: Պարսկական քօլէժը իր ուսուցիչների կարգի մէջ երեք Ֆրանսացիներ ալ ունի. պ.պ. Ռիշար, Վօվիլիէ և Լըմէր որոնք կուսուցանեն ֆրանսերէն լեզու, երկրաբանութիւն և ձայնագրութիւն: Իսկ Պր. Թոլոզան այդ վարժարանի մէջ տասն տարիէ ի վեր բժշկութեան դասեր տուած է պարսկերէն լեզուով որ շատ հաճելի մի լեզու է և արտադրեր է մեծ բանաստեղծներ ու մեծ իմաստասէրներ:

Ֆրանսական ազդեցութիւնը վերահաստատուած է նաև Սիւզի կողմեր որ պ. և տիկին Տիէօլաֆուա շատ տեղերի մէջ պեղումներ և խուզարկութիւններ կատարած են և այդպիսով Լուվրի թանգարանը հարստացուցեր են: Տք. Թոլոզանի շնորհով նոքա ձեռք բերին խուզարկութեան արտօնութիւնը և իր միջամտութեան համար Լէժիօն տ’Օնէօրի հրամանատարի ժապաւէնը ստացաւ Տօքթէօրին: Լուվր այցելած ատեն Շահը բարեհաճեցաւ խոստանալ թէ իր պաշտպանութեան տակ պիտի առնէ այդ հնախուզական գիւտերի հեղինակը և նորա եռանդուն տիկին աշխատակիցը որ այնչափ խրոխտաբար և արժանապէս իր արական բաճկոնին վրայ կը կրէ կարմիր ժապաւէն մը: Պարսկաստանի ֆրանսական դեսպանը պ. Պալլուա որ ազնիւ և հաստատակամ անձնաւորութիւն մէ, անշուշտ պիտի հսկէ Շահի այդ խոստումի գործադրութեանը:

Թէհրանի մէջ լուսաւորութեան կազի և ելեկտրականութեան գործերը Ֆրանսացիների ձեռքն են: Բայց Մարսէլ որ Պարսկաստանի շաքարի վաճառականութեան մէջ մեծ տեղ բռնած էր, քանի մը տարիներէ ի վեր սկսած է տեղ տալ, զի Պաթում դարձեցաւ ազատ նաւահանգիստ մը լինելէ: Այս երկրի մէջ շաքարի մշակութեան հին փորձերը վերսկսուած են. արդէն իր նահանգներէն մին Խուզիստան (շաքարի երկիր) անունը կը կրէ: Այս նահանգ զոր կարելի է համեմատել Նեղոսի Տէլդային հետ, աւերակ դարձեր է արաբական արշաւանքների պատճառով. բայց պիտի կրնայ վերածնիլ և հին բեղմնաւորութիւնը ցուցնել, եթէ վերահաստատուին Ահվազի հին թումբերը 900 մէտր լայնք ունեցող Քարուն գետին դէմ:

1878ին, Շահը արտօնութիւն տուած էր Տք. Թոլոզանի, այս թումբ շինելու համար ֆրանսական ընկերութիւն մը կազմել: Մեր երկրաչափներէն երկու հոգի կը պատրաստուէին փարիզէն մեկնիլ երբ Ֆէրմանը ետ առնուեցաւ և այն ատենէն ի վեր ալ մնացած տառ դարձաւ:

Շահի վերջին ճանապարհորդութենէն ի վեր այլ ևս այնպէս կարգադրուած է որ միայն Ռուսներին կարևոր արտօնութիւններ կրնան տրուիլ մինչև հինգ տարի: Այս ժողովուրդ Պարսկաստանի մէջ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարեր է և Տք. Թոլոզան չը վարանիր գուշակելու որ ագահելի մի ապագայ կը սպասէ անոր Արևելքի այս կողմ, ուր քաղաքակրթական մի դեր ունի կատարելիք: Մնաց որ Ռուսաստանի պետական անձերն զարմանալի կերպով կը ճանչնան այս երկիր: Պ. Կիրս Թէհրանի մէջ դեսպան եղած է, Պ. Զինովիէֆ որ ասիական մասի վարչութեան տնօրէնն է, այստեղ քանի տարիներ ապրած է: Ռուսներն են որ պիտի հաստատեն երկաթուղի մը Թէհրանէն մինչև Կասպից ծով: Երկաթուղիներէն Տրքօվէյի դրութիւնը միայն կը յարմարի այս երկիրներին ուր վայրաշարժների և երկաթաձողերի փոխադրութիւնը անհնոյց գինը կը տասնապատկէ: Ատոր համար Շահը գնաց այցելել, Փըթի-Պուրկի մէջ, Տրքօվէյի գործարանները:

Այնտեղ, գէթ խաղաղութեան և ճարտարարուեստի յառաջդիմութեան մեքենաներն տեսաւ. որչափ տարբերութիւն իր այս այցելութեան և միւս ժողովուրդների մէջ իր կատարած ուղևորութեան միջև: Վարշաւի մէջ զօրավար Կուրքօ իրեն ցուց աշխարհի ամենագեղեցիկ վաշտերը, չքեղ մարդիկ և ձիեր, որոց նմանը չունի Ալմանիա: Լոնդոնի մէջ Շահը այցելեց Քրուփի հաստատութեանն և նորա սոսկալի հրանօթներին: Ցիշենք նաև որ Վիլհէլմ կայսրը լաւ տպաւորութիւն ըրած է Տք. Թոլոզանի վրա, որի նկատմամբ համակրանօք վարուեր է թէ Փէչթայի մէջ տրուած նախաճաշին և թէ Պերլինի ճաշին ժամանակ: Արմսթրօնկի գործարանատէրն ալ ուղևորներին ներկայացուցեր է խաղական մարտանաւի մը տեսարանը. այդ սիրուն խաղալիկ որ կրկնահարուած թնդանօթներով և տակուն զրահներով զինուած է, տարեգլուխի օրը Միջերկրականի մէջ պիտի սկսի ծփել, դիւրին է գուշակել թէ ինչ դիտաւորութիւնով:

—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Բեռլինից գրում են, որ այդտեղի բժշկական կօնգրէսին մասնակցողների թիւը, ինչպէս երեւում է, շատ մեծ կը լինի:

—Իշխան Բիսմարկ պատրաստվում է Անգլիա գնալ, որտեղ և մտադիր է երկար մնալ:

—Գերմանական լրագիրներից շատերը, որոնք խունկ էին ծխում իշխան Բիսմարկին, երբ նա պետութեան գործերի գլուխ էր կանգնած, այժմ սկսել են քիչ-քիչ փոխել իրանց լեզուն նրա մասին: Այդ ոչ թէ Բիսմարկին, այլ նոյն իսկ այդ լրագիրներին է անպատւութիւն բերում, որոնք խոնարհվել գիտեն ոչ թէ ճշմարտութեան, կամ համոզմունքի առաջ, այլ միայն ո յ ժ ի առաջ:

—Պրուսական արքունական գործարաններում բանւորներին արգելեցին դրամական հանգանակութիւններ անել յօգուտ գործադուլ անող բանւորների:

—Հրէաներին հանգիստ չեն տալիս նոյն իսկ Ալժիրիայում: Այս օրերս այդ երկրի մի քանի քաղաքներում նոյն իսկ արաբները յարձակվելով հրէաների խանութների վրա, քանդեցին խանութները և մեծ վնաս հասցրին հրէայ-տէրերին:

—Բուլանժեան կուսակցութեան մէջ բաժանումներ են ընկել. Նակէ և Լէգան առ այժմ հրաժարվում են մասնակցել որ և է ցոյցերին: Միւս անդամները ցանկութիւն ունեն հիմնել մի նոր դաշնակցութիւն՝ «հանրապետական-սօցիալական-վերաքննական դաշնակցութիւն» անունով: Ի հարկէ, այդ փքուն անուան տակ էլ այդ դաշնակցութիւնը մի բան լինել չէ կարող:

—«Հիւսիսային գործակալութիւնը» հեռագրում է. Բերլինի քաղաքական շրջաններում ոչինչ յայտնի չէ այն մասին թէ Բօլգարիայում ապրող ռուս հպատակների շահերը պաշտպանելու գործը իբր թէ յանձնված կը լինի Ֆրանսիական ներկայացուցչին:

—Էրզրումից գրում են մայրաքաղաքի ռուս լրագիրներին, որ Էրզրումի վիլայէթի հայ-կաթոլիկ Խօտորջուր գիւղը այս օրերս ենթարկվեց վայրենի լազերի յարձակման: Լազերը յարձակվեցան հայ-կաթոլիկ եկեղեցու վրա ժամասացութեան միջոցին, և սկսեցին եկեղեցում եղած կանանցից պոկել նրանց գլխի զարդերը, ապա կողոպտել եկեղեցական զարդերն ու անօթները և վերջը պահանջեցին ներկայ գտնվածներից 300 լիրա գումար: Ստանալով 250 լիրա, աւազակները պահապաններ թողնելով եկեղեցու դրան մօտ, սկսեցին շրջել գիւղի մէջ տնից տուն և կողոպտել այդ տները: Սակայն գիւղացիք հրացաններ վերցնելով՝ սկսեցին պաշտպանել իրանց: Աւազակները աւար վերցնելով փախան: Թիւրքաց կառավարութիւնը հրամայեց պատժել յանցաւորներին:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եւրօպայում հնարել են մի նպատակայարմար գործիք, որով կթում են կովերին: Պօրտլանդ դուքսի կալուածքում, Անգլիայում, բոլոր կովերին կթում են այժմ այդ նորահնար և շատ յարմար գործիքով:

* * *

Բժիշկ Դրէյըրն, Նիւ-Եօրկի անթրօպօլօգիական ճեմարանում մի դասախօսութիւն կարդաց «Բժշկականութեան դրութեան մասին Չինաստանում»: Դրէյըրնի խօսքերով վերջին ժամանակներս Չինաստանում սկսել են հաւատ ընծայել եւրօպական բժշկականութեանը և այժմ Չինաստանում մօտ 60 հիւանդանոցներ են հիմնված, ուր հիւանդներին բժշկում են եւրօպական բժշկական գիտութեան համաձայն:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 մայիսի: Երէկ Մարեան դաշտում Բարձրագոյն ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ լէյբ-գվարդիայի Պավլօվսկի գնդի զօրահանդէս, նրա կազմակերպութեան հարիւրամեակի առիթով:—Երէկ Կիեվ ուղևորվեց միտրօպօլիտ Պլատօն:—Պարսկաստանի հետ բանակցութիւններ են սկսված Բալֆերուշում և Սպահանում ռուսաց հիւպատոսարաններ հիմնելու մասին:—Աշնանը կը բացվեն գիւղատնտեսական և տնայնագործական ցուցահանդէսներ Բօրիսօգլէբսկում և Եկատերինօսլավում:—«С. Пет. Вѣд.» հաղորդում է, որ թոյլատրված է մի մասնաւոր ընկերութեան նաւթանցք շինելու նաւթային սարից մինչև Անդրկասպեան երկաթուղու ամենամօտիկ կայարանը. բայց այդ ձեռնարկութեան մէջ գանձարանի մասնակցութեան մասին եղած խնդիրքը մերժված է:—«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է, որ մայիսի 12-ին Լեվ Տօլստօյին բերեցին Եասնայա-Պօլեանա բոլորովին հիւանդ դրութեան մէջ: Այժմ Տօլստօյ նիհար է, թոյլ և դեղնած:

ԿԱԶԱՆ, 16 մայիսի: Երէկ, մաղթանքից և սրբազան Պավլի, նահանգապետի և մասնաժողովի նախագահի շնորհաւորական ճառերից յետոյ, տեղի ունեցաւ ցուցահանդէսի բացումը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 մայիսի: Պավլօվսկի գնդի օֆիցէրների ճաշին, Ձմեռնային պալատում, Բարձրագոյն ներկայութեամբ, Թագաւոր կայսրը խմեց Պավլօվսկի գնդի կենացը: Գնդի նախկին հրամանատարը, գեներալ Վելեամինօվ, առաջարկեց կայսրի կենացը, որին յաջորդեց երկարատև «ուռա:»

ՍՕՖԻԱ, 16 մայիսի: Պրօկուրօրը պահանջում է, որ Պանիցա, Խլօպկօվ, պօդպօրուչիկ Րիզօվ և Արնաուդօվ ենթարկվեն բանտարկութեան առանց որոշելու ժամանակամիջոցը, իսկ միւս մեղադրեալները՝ բանտարկութեան 15 տարով:

ԼՕՆԴՕՆ, 16 մայիսի: Սօֆիայից հեռագրում են մայիսի 15/27-ից, որ դատախազը այն եզր ակացութիւնը դուրս բերեց, որ Պանից ային, Արնաուդօվին և Րիզօվին մահվան պատժի պէտք է ենթարկել, իսկ միւս դատապարտեալներին բանտարկել՝ 5-ից մինչև 10 տարի ժամանակով:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 մայիսի: Գվարդեան զօրաբաժնի հրամանատար գեներալ-ադիւտանտ Մանդէյին, ի յիշատակ նրա 50-ամեայ օֆիցէրական ծառայութեան, շնորհված է Բարձրագոյն հրովարտակի հետ միասին ս. Ալէքսանդր Նեվսկու ադամանդազարդ շքանշանը:—«Новое Время» հաղորդում է, որ տարվայ վերջերին Պետերբուրգից ուղևորվելու է Տօմսկի նահանգը գիտնականների մի խումբ՝ ուսումնասիրելու տեղական արքունական գիւղացիների դրութիւնը:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Մայիսի 16-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. . .	85 ր.	30 կ.
Բեռլինի վրա 100 մարկ — . . .	41 »	80 »
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . . .	33 »	90 »
Ոսկի — — արժէ . .	6 »	90 »
Մաքսային կուպօններ — . . .	113 »	82 »
Արծաթ — — — . . .	1 »	8 »
Բօրսային դիսկօնտներ — . . .	5½ և 7%	»
Պետ. բանկի 5% տոմս 1-ին շրջանի.	100 »	— »
— — — — 2-րդ —	100 »	— »
— — — — 3-րդ —	99 »	75 »
— — — — 4-րդ —	100 »	— »
— — — — 5-րդ —	99 »	50 »
— — — — 6-րդ —	99 »	75 »
6% ոսկեայ րէնտա	148 »	62 »
4% ոսկեայ փոխառութիւն	— »	— »
Արևելեան 5% փոխառ. 1-ին շրջ.	99 »	62 »
— — — 2-րդ —	99 »	62 »
— — — 3-րդ —	99 »	75 »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	229 »	50 »
— — երկրորդ —	213 »	— »
— — երրորդ ազն. կալ. բ.	210 »	50 »
Պետական. երկաթուղային րէնտա .	100 »	— »
5½% րէնտա	103 »	50 »
4% ներքին փոխառութիւն	87 »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	99 »	75 »
4% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի. .	104 »	— »
4½% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	135 »	50 »
— — — թղթադ.	96 »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները. .	95 »	75 »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	94 »	75 »
Օդէսայի — — .	94 »	75 »
Թիֆլիսի — — .	— »	— »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլիսի կալ. բանկի.	— »	— »
— — Քութայիսի — — .	— »	— »

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է Թիֆլիսում անշարժ կայք ունեցողներին ի գիտութիւն, որ սոյն 1890 Թուականի ապրիլի 15-ից ցուցակ է կազմել անշարժ կայքերը տուրքի ենթարկելու, համաձայն պետական խորհրդի 1887 Թուականի յունիսի 15-ին բարձրագոյն հաստատուած որոշման:

Սոյն 1890 Թուականին տուրք վճարելու ենթակայ, Թիֆլիսում եղած անշարժ կայքերի արժէքը, քաղաքային գնահատական տուրքի գնահատման ճշգրիտ հիման վրա, գնահատված է 32,377,576 ռուբլի, իսկ սոյն 1890 Թուականի համար ընդհանուր տուրքի գումարն է 46,618 ռուբլի, 26 կոպէկ, հետևաբար, տուրքի պիտի ենթարկվին հետևեալ համեմատական չափով:

Գնահատված գումարը.	Տուրքի քանակը.		Գնահատված գումարը.	Տուրքի քանակը.	
Ռուբլ.	Ռուբլ.	Կոպ.	Ռուբլ.	Ռուբլ.	Կոպ.
100,000	143	98	900	1	30
80,000	115	19	700	1	01
50,000	71	99	500	—	72
30,000	43	20	300	—	43
15,000	21	60	100	—	14
10,000	14	40	80	—	12
8`000	11	52	50	—	07
6,000	8	64	40	—	06
4,000	5	76	30	—	04
2,000	2	88	10	—	01
1,000	1	44	5	—	01

Օրինակ.—Այսպիսով ուրեմն, 8,745 րուբլի գնահատուած գումարից տուրք պիտի առնուի 12 ր. 60 կ. (8000—ից—11 ր. 52 կ., 700 րուբլուց—1 ր. 01 կ., 40 ր.—06 կ., և 5 ր.—01 կ., ընդամենը 12 ր. 60 կ.), 56,635 րուբլուց—81 ր. 11 կ. (71 ր. 99 կ.+8 ր. 64 կ.+43 կ.+4 կ.+1 կ.), այսինքն և ներկայ Թուականի համար նոր նշանակուած տուրքի գումարը մի փոքր պակաս է քաղաքային գնահատական տուրքի $^1/_5$-ից:

Քաղաքային գնահատական տուրքից տարբերութիւն ունենալու համար, նոր սահմանուած տուրքի չեն ենթարկվում:

1. Եկամուտ չը բերող այն դատարկ տարածութիւնները, որոնք գտնվում են քաղաքի արուարձաններում: (Քաղաքի կենդրոնական մասը արուարձաններից բաժանող գծի ուղղութիւնը մանրամասն ցոյց է տուած 1889 Թուականի „Кавказъ“ լրագրի № 114):

2. Այն աժանագին կալուածքները, որոնց վրա տուրքը 25 կոպէկից պակաս բաժին կընկնէր: (1890 Թուականի համար տուրք նշանակված է ամենաքիչը մինչև 175 ռուբլի արժող կայքերի վրա):

3. Եկամուտ բերող արքունի կայքերը:

Որովհետև անցեալ 1888 Թուականի տուրքի գումարը հինգ տարի ժամանակով յետաձգելու համար Քաղաքային խորհուրդը խնդրամատոյց է եղել, այդ պատճառով և Քաղաքային վարչութիւնը որոշեց. անցեալ տարուայ պէս, 1890 ամի տուրքի գումարի հետ առնել 1888 ամի տուրքի գումարի միայն $^1/_5$, մինչդեռ ժամանակ այդ արտօնութիւնը չը տալ իրանց կայքը վաճառող կամ գրաւ դնող անձանց:

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ կարելի է ստանալ Թիֆլիսի Քաղաքային խորհրդարանում, ուր, „Кавказъ“ լրագրում հրատարակելուց յետոյ մի ամսուայ ընթացքում տուրքի ենթարկուած անշարժ կայքերի տէրերից յայտարարութիւններ պիտի ընդունուին տուրքի մասին:

Մի ամսուայ ընթացքում Քաղաքային վարչութիւնը Քաղաքային խորհրդին կը ներկայացնէ նոր տուրքի վերաբերեալ կազմուած հաշուեցոյցը, դրա մասին եղած բոլոր ընդիմաբանութիւնների և պատասխանների հետ: Քաղաքային խորհուրդը վերջապէս այդ տուրքի հաշուեցոյցը հաստատելուց յետոյ, Քաղաքային Վարչութիւնն անմիջապէս ձեռք կը զանէ անշարժ կայքերի տէրերին տուրք վճարելու հրաւիրագրեր ուղարկելուն. այդ հրաւիրագրերի մէջ նշանակված կը լինեն անշարժ կայքերի վրա վերջնականապէս նշանակված տուրքի չափը:

1—1

ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԲԱՆԿԻ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Կիրակի, 20-ին մայիսի, հայ դերասանական խումբը մասնակցութեամբ պ. Վրոյրի և երգիչ Ջիվանիի կը ներկայացնէ:

I. ՕԻՆԲԱԶ, վօդ. 1 արարուածով, Թարգմ. պ. Միրաղեանի:

II. Քանդած Օջախ, հեղ. Գ. Սունդուկեանի 2-րդ արարուածը:

III. ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ վօդ. 1 արարուածով, հեղ. Միանսէրի:

IV. Կենդանի պատկերներ:

ա) Խրիմեան Հայրիկ:

բ) Ալիշանի երազը:

գ) Րաֆֆի:

Սկիզբն է $8^1/_2$ ժամին: 1—1

Լոյս տեսաւ

ՕՐԻՈՐԴ ՆԱԴԻԿ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Բանաստեղծութիւններ)

ԳՐԵՑ ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

Գինը 30 կոպէկ:

2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱԶՆԻԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԱՏՐՈՆ

Վաճառվում են տոմսակներ երևելի իտալացի ողբերգակ

ԷՐՆԷՍՏՕ ՌՕՍՍԻԻ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԻ

Շաբաթ, մայիսի 26-ին, 2-րդ աբօնըմենտի 1 ներկայացում՝ «ԼԻՐ ԱՐՔԱՅ», կիրակի, մայիսի 27-ին, 1-ին աբօնըմենտի 1 ներկայացում՝ «ՕԹԷԼԼՕ»: Երեքշաբթի, մայիսի 29-ին, 2-րդ աբօնըմենտի 2 ներկայացում՝ «ԼՒԻԴՕՎԻԿ XI», Չորեքշաբթի, մայիսի 31-ին, 2-որդ աբօնըմենտի 3 ներկայացում՝ «ՀԱՄԼԵՏ», Շաբաթ, յունիսի 2-ին, 2-րդ աբօնըմենտի 4 ներկայացում՝ «ՔԻՆ», կիրակի, 3-ին յունիսի, 1-ին աբօնըմենտի 2 ներկայացում՝ «ՄԱԿԲԵԹ»: Երեքշաբթի, յունիսի 5-ին, 1 աբօն. 3 ներկայացում՝ «ՈՃՐԱԳՈՐԾԻ ԸՆՏԱՆԻՔ», Հինգշաբթի, յունիսի 7-ին, 2 աբօնըմենտի 5 ներկայացում՝ ԿՕՐԻՕԼՈՆ, Շաբաթ, յունիսի 9-ին, 1-ին աբօնըմէնտի 4 նեններկայացում՝ ՆԷՐՕՆ, կիրակի, յունիսի 10-ին, 1-ին աբօնըմէնտի 5 ներկայացում՝ «ՇԷՅԼՕԿ», Վենետիկի վաճառական:

Տեղերի գները նշանակված են աֆիշաների վրա: Բոլոր ստացված փողերը մինչև խմբի գալը կը պահվեն առևտրական բանկում: Կասսան բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ և երեկոյեան 5—7 ժամ:

5—10

Պատիւ ունիմ յայտնելու մեր ուսումնարանների հոգաբարձուներին, ուսուցիչներին և գաւառական գրավաճառներին, որ այս 1890 Թուականի ապրիլի 1-ից ես հրաժարուել եմ կենդրոնական Գրավաճառանոցին մասնակցելուց: Հետևաբար այն հիմնարկութիւնները և այն անձինք, որոնք այդ խանութի հետ որ և է հաշիւ ունին, այսուհետև պիտի դիմեն նորա ներկայ տէր և կառավարիչ պ. Աբգար Յովհաննիսեանին և Ստեփան Տէր-Խօրայէլեանին: Հեռանալով գրավաճառանոցից՝ ես բաց եմ անում Թիֆլիսում մի ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ, որի նպատակն է նորանոր հրատարակութիւններով զարգացնել դպրոցական գրականութիւնը և պատրաստել մանկական ընթերցանելի գրքեր: Առ այժմ իմ գրասենեակին կից վաճառվում են հետևեալ հրատարակութիւնները, որոնց ես բաժանում եմ երկու դասակարգի՝ ուսումնարաններին և գրավաճառներին զրուելիք զեղչի քանակութեան կողմից:

Ա. ԳՐՔԵՐ, ՈՐՈՆՑ ԶԵՂՋԸ 25% Է.

1. Աղայեանց՝ Ուսումն Մայրենի Լեզուի, ա. տարի . . . . . . 25 կ.
2. » Ուսումն Մայրենի Լեզուի, բ. տարի. . . . . . 40 կ.
3. » Ուսումն Մայրենի Լեզուի, գ. տարի . . . . . . 55 կ.
4. Գէորգբէկեան՝ Ժողովածու Թուաբանական խնդիրների՝ մասն առաջին . . . 40 կ.
5. Մանդինեան՝ Նահապետական աշխարհ. . . . . 65 կ.
6. » Հէնչէլի՝ բանաւոր և գրաւոր հաշուելու խնդիրներ առաջին և երկրորդ » տարի . . . . 40 կ.
7. « Բանաւոր և գրաւոր հաշուելու խնդիրներ երրորդ տարի . . . 50 կ.
8. Տէր-Ղեւոնդեան՝ Մայրենի Լեզու առաջին տարի . . . . . 35 կ.
9. » Մայրենի Լեզու երկրորդ տարի . . . . . 40 կ.
10. » Մայրենի Լեզու երրորդ տարի . . . . . 45 կ.
11. Տէր-Դաւթեան՝ Русское Слово . . . . 50 կ.

Բ. ԳՐՔԵՐ, ՈՐՈՆՑ ԶԵՂՋԸ 35% Է.

12. Մանդինեան՝ Ընտանեկան Աշխարհ . . . . 75 կ.
13. » Դիւցազնական Աշխարհ . . . . 30 կ.
14. Տէր-Ղեւոնդեան՝ Մայրենի Լեզուի քերականութեան տարերքը, մասն առաջին. . 30 կ.
15. » Մայրենի լեզուի քերականութեան տարերքը, մասն երկրորդ . . 50 կ.
16. Հայորդի՝ Սրբազան պատմութիւն Հին կտակարանի . . . . 50 կ.
17. » Սրբազան պատմութիւն Նոր կտակարանի . . . . 50 կ.

Գ. Մինչև սեպտեմբերի մէկը պատրաստ կը լինեն հետևեալ գրքերը՝

1. Տէր-Ղեւոնդեան՝ Մայրենի լեզու, երրորդ տարի, վեցերորդ տպագրութիւն, բարեփոխած և բազմաթիւ արձակ և չափաբերական յօդուածներով ճոխացրած:
2 ». Մայրենի լեզու, չորրորդ տարի, երրորդից անկախ, ինքնուրոյն տպագրութիւն, որ բովանդակում է իւր մէջ, բացի ընդհանուր գրական յօդուածներից, նաև բազմաթիւ յօդուածներ բնագիտական, աշխարհագրական, և ըստ չափու պատմական բովանդակութեամբ:
3. Թումանեան՝ Դասագիրք Ռուսաց լեզուի, Հայոց ուսումնարանների համար, առաջին տարի: Երիտասարդ հեղինակի այս առաջին երախայրիքը, որ շատ պիտի հեշտացնի ռուսաց լեզուի դասաւանդութեան դժուարին գործը Հայոց ուսումնարաններում:
4. Տէր-Ղեւոնդեան՝ Մայրենի լեզուի քերականութեան տարերքը, մասն երկրորդ, երրորդ տպագրութիւն:

Հրաւիրում եմ ցանկացողներին ուղարկել ինձ տպագրելու Հայերէն գեղագրութեան օրինակներ, որովհետև ներկայումս գեղագրութեան համար ոչ մի ձեռնարկ չունինք հրապարակի վրա:

Անմիջապէս մեզանից գրքեր պահանջողները պէտք է ի նկատի ունենան հետևեալ պայմանները.

1. Գրքերի որոշեալ զեղչը վերջնական է, ինչ քանակութեամբ էլ առնելու լինին:

2. Գրքերի վաճառումը կանխիկ է: Ապառիկ ոչ-ոքի գիրք չի ուղարկվում, բայց ցանկացողների համար գրքերի արժէքը կարող ենք վերադիր անել, որ նոքա վճարեն այն փօստային վարչութեանը կամ կանտօրին, որի միջոցով պիտի ստանան գրքերի ծրարը կամ սնդուկը:

3) Ցամենայն դէպս պահանջած գրքերի ընդհանուր արժէքի մի չորրորդական մասը անպատճառ պիտի ուղարկուի պահանջի հետ, կանխիկ, մնացածը կարելի է վճարել ապրանքն ստանալու ժամանակ:

4) 25—35% զեղչելով գրքերի տպագրական գներից, բոլոր գնողների վրա բարոյական պարտականութիւն ենք դնում գրքերը վաճառելու ժամանակ, մանաւանդ գաւառներում և յետընկած անկիւններում, այլ ևս վերադիր չանել տպագրական գներին:

Խոնարհաբար խնդրում եմ իմ բոլոր ծանօթներին, բարեկամներին և այն յարգելի անձանց, որոնք ինձ հետ գործ են ունեցած և որոնք դարձեալ ցանկանում են գործ ունենալ, իրանց նամակներն ու գրութիւնները այլ ևս չուղղեն կենտրոնական գրավաճառանոցին, այլ պարզապէս ուղարկեն իմ անունը՝ Նիկողայոս Տէր-Ղեւոնդեանին, Թիֆլիս կամ Николаю Теръ-Гевондьянъ. Тифлисъ. Հասցէս փօստատանը յայտնի է:—Գրքերի պահեստը առ այժմ գտնվում է Մ. Վարդանեանի տպարանին կից, Տրօյիցկի փողոցում:

Նիկողայոս Տէր-Ղեւոնդեան

1—3

За скорымъ отъѣздомъ продается рояль вѣнской фабрики Штрейхера. Цѣна весьма умѣренная. Первая Тумановская улица, за Авчальской, домъ № 9.

3—3

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, հինգշաբթի 4/16 ապրիլից սկսած

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ

Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն, և Կ. Պօլիս, հինգշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, հինգշաբթի 26 ապրիլից (մայիսի 8-ից) սկսած:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Հինգշաբթի, 26 ապրիլի (8 մայիսի),	շոգենաւ ՍԻՐԿԱՍԻ,	նաւապետ	ԲՕՇԷԼ.
— 10/22 մայիսի	— ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ,	—	ԺԻԲՈՒԷՆ.
— 24 մայիսի (5 յունիսի)	— ԱՆԱՏՕԼԻԱ	—	ԳԱՐՐԻԳ
— 7/19 յունիսի	— ՍԻՐԿԱՍԻ	—	ԲՕՇԷԼ

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին Թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիօնին, Նաբերէժնայա, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. ԲԷՆՕին, Նախկին Արծրունու քարվանսարայում, № 114.

6—10 (շ. և ե.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 18 Мая 1890 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.